

แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ

BIA
Buddhist Initiative for Asia

ธรรมะใกล้มือ

ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพา รายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติ และแสวงหา ปัญญาเบื้องต้นสำหรับคนไม่มีเวลาศึกษา เนื้อหาโดยละเอียด

สามารถมีส่วนร่วมได้โดย...

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดั่งให้ทาน.
๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง.
๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแพร่ในวาระต่างๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

ธรรมะดีๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพ
พิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๕ ประกอบด้วย

๑. การมีอายุครบรอบปี...เป็นเช่นนั้นเอง ๒. สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต
๓. มาฆบูชา วันนี้เป็นการกระทำเพื่อบูชาพระอรหันต์
๔. ความถูกต้องของการศึกษา ๕. ความหมายและคุณค่าของ
คำว่า “ลัทธิอายุ” ๖. การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม
๗. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ๘. พระธรรมในทุกแง่ทุกมุม
๙. มือขวาทำบุญอย่าให้มือซ้ายรู้ ๑๐. ปวารณา คือ เครื่องหมาย
แห่งคนดี ๑๑. ประโยชน์ของความกตัญญู ๑๒. ภูมิต่างๆ และ
แนวครองชีวิต

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๖ ประกอบด้วย

๑. ธรรมะเผด็จการ ๒. ความเป็นไปของจิต ๓. ความเข้าใจถูก
เกี่ยวกับศาสนา ๔. พุทธบริษัทไม่ต้องใช้ยาระงับประสาท
๕. ธรรมที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ ๖. การบวช
คือการบังคับตัวเอง ๗. โทษที่เกิดเพราะไม่มีวินัย ๘. อย่าง
นั้นเอง ๙. มะพร้าวนาฬิกา ๑๐. ชีวิตโหวด ๑๑. สติ
๑๒. สันติภูมิโก

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๗ ประกอบด้วย

๑. ธรรมะทำไมกัน ๒. แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ
๓. สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส ๔. ธรรมคือสิ่งจำเป็นแก่นมนุษย์สำหรับป้องกัน
และแก้ไข ๕. สิ่งซึ่งเป็นอุปสรรคแก่การเลิกอายุ ๖. ทุกสิ่งอยู่เหนือ
ปัญหา ๗. รู้จักธรรมะให้ถึงที่สุด ๘. เข้าใจพุทธศาสนาให้ถูกต้อง
๙. หลักธรรมที่ทุกคนควรทราบ ๑๐. ธรรมที่เป็นเครื่องมือ
การเดินทาง ๑๑. ผลพลอยได้ที่เนื่องถึงกันและกันในโลก
๑๒. ธรรมะคือหน้าที่

BUDDHADĀSA INDAPASSO ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ

โดย
พุทธทาสภิกขุ

ลำดับที่ ๒ ประจำปี ๒๕๕๗

www.bia.or.th

อบรมพระนวกะ

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ปีพ.ศ. ๒๕๖๖

ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

ผู้ถอดคำบรรยาย คุณศิริพร อัสวชำนาญกิจ

ผู้ตรวจทาน คุณสุพรีร์ ดีเด่นกิจการ

แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ

ต่อไปนี่ก็เป็นการบรรยายอย่างที่ตั้งใจไว้
สำหรับภิกษุ

ขอทำความเข้าใจในเบื้องต้นเรื่อง นั่งกลาง
ดิน เดียวนี้เรามาประชุมกันเพื่อจะศึกษาธรรมะ
ขอให้รู้ไว้ทุกคนว่า ธรรมะนั้นมีกำเนิดกลางดิน
ธรรมะมีกำเนิดกลางดิน นับตั้งแต่ว่า
พระพุทธเจ้าท่านประสูติกลางดิน พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสรู้ก็เหมือนนั่งกลางดิน พระพุทธเจ้าท่าน
สอนก็เมื่อนั่งกันอยู่กลางดิน ตรงไหนก็ได้ เดิน

ทางอยู่ก็ได้ แม้จะสอนที่วัด ไร่โรงธรรมมันก็พื้นดิน นี่จึงมีสอนกลางดิน เรียกว่าธรรมะมีกำเนิดกลางดิน พระพุทธเจ้าประทับอยู่กุฏิพื้นดิน ในที่สุดท่านก็นิพพานที่เรียกกันว่าตาย ก็กลางดิน โคนต้นไม้

พระพุทธเจ้ามีชีวิตกลางดินตลอดเวลา ท่านแสดงธรรมะก็เมื่อกำลังนั่งกลางดิน อยู่กลางดิน เราจะถือว่าธรรมะนี้มันมีการกำเนิดที่กลางดิน จึงกล่าวได้ว่าพระไตรปิฎกนี้ พระธรรมทั้งหมดนะล้วนแต่มีกำเนิดกลางดิน ยกเว้นแต่อภิธรรมปิฎกที่เกิดขึ้นครั้งหลังเขาว่าแสดงในเทวโลก นี่มันก็ไม่มีหลักฐานในบาลี เขาเขียนกันเองในครั้งอรธกถาว่าไปเทวโลกไปอะไรต่างๆ แม้ตัวบาลีเองก็ไม่มี แต่เท่าที่มีที่สูตรๆ ก็พันสูตร ล้วนแต่นั่งกลางดิน สอนกลางดิน เพราะ

ว่ากุฏิมันพื้นดิน แล้วมันก็สอนนอกวัดนอกอะไร
อีกมาก ล้วนแต่เมื่อนั่งยืนอยู่บนดินหรือกลางดิน
เราจึงจัดให้มาพุทธธรรมะกันกลางดิน ในลักษณะ
อย่างนี้

ลองเอามือคลำแผ่นดิน เพื่อที่จะเป็นวัตถุ
ศักดิ์สิทธิ์สำหรับเรา ว่าพระพุทธเจ้าประสูติ
ตรัสรู้ สอน และนิพพานกลางดิน ธรรมะจึง
กำเนิดกลางดิน เราก็มานั่งกันกลางดินศึกษา
ธรรมะ มันก็ตรงเรื่องราว กว่าที่จะเรียนกันในตึก
เรียนราคาแสนราคาล้าน เติลิตเปิดเปิงไปไหน
แล้วก็ไม่รู้ ไอ้เรื่องที่สอนก็ไม่คุ้มค่า ไม่คุ้มค่าตึก
เรียนราคาล้าน อย่างนี้ยมบาลเขกบาลตายเลย
เพราะมันใช้เงินไม่คุ้มค่า มานั่งกลางดินอย่างนี้
มันปลอดภัยดีแล้ว ว่าธรรมะมีกำเนิดกลางดิน

โดยพระพุทธเจ้าผู้มีชีวิตเป็นอยู่กลางดิน เรา
จะไม่ลืมน่าพระศาสดาของเรามีชีวิตกลางดิน
อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น

พูดเป็นภาษาชาวบ้านเต็มที่ว่าท่านเกิด
กลางดิน ท่านตรัสรู้กลางดิน ท่านอยู่กลางดิน
ท่านสอนกลางดิน ท่านตายกลางดิน นี่
พระพุทธเจ้ามีชีวิตแบบกลางดินอย่างนี้ เราก็
ควรจะภาคภูมิใจที่ได้มานั่งกลางดินอย่างนี้ เอา
มือลูบดินดู รู้สึกว่าเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเกี่ยวกับ
พระพุทธเจ้า ขอทำใจให้เข้ารูปกันกับที่ว่า สอน
อยู่กลางดิน

คำว่าแผ่นดินมีความหมายส่วนวัตถุทาง
วัตถุอีกอย่างหนึ่งคือว่า เป็นที่รองรับสิ่งทั้งปวง
สิ่งมีชีวิตทั้งหลายนับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมาถึงสัตว์
เดรัจฉาน ถึงคน ถึงอะไรก็ตาม มันตั้งอยู่บนพื้น

ดิน มันอาศัยอยู่บนพื้นดิน เรามองให้เห็นว่าแผ่นดินเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งสิ่งทั้งปวง ท่านจึงเปรียบกันกับธรรมะ ธรรมะนี่เป็นที่ตั้งที่อาศัยแห่งสิ่งทั้งปวงในด้านจิตใจ แผ่นดินเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งสัตว์ทั้งปวงในด้านร่างกาย คนเราด้านร่างกายอาศัยอยู่บนแผ่นดิน ด้านจิตใจอาศัยอยู่บนธรรมะ ดังนั้นแผ่นดินกับธรรมะมีความหมายอย่างเดียวกัน เมื่อแตะเข้าที่ดินก็ให้นึกถึงธรรมะ เมื่อศึกษาธรรมะรู้ธรรมะก็ให้นึกถึงแผ่นดิน ว่าจะได้เป็นที่ตั้งที่อาศัยแห่งชีวิต ให้เป็นอยู่เป็นปกติ แล้วก็มี ความเจริญงอกงามไปตามแบบนั้น คือเป็นที่ตั้งที่อาศัยได้จริง

นี่ขอให้ทุกท่านรู้จักธรรมะเทียบกับแผ่นดิน ในลักษณะเช่นนี้ อย่างมานั่งกลางดินเฉยๆ โดยไม่รู้ความหมายอะไรเลย เหมือนสุนัขและแมว

มันก็อาศัยอยู่กลางดินมันก็ไม่รู้ความหมาย เดียว
นี่เราเป็นมนุษย์มานั่งกลางดินรู้ความหมายว่า
ดินนี้มันเป็นที่เกิดของธรรมชาติ เป็นที่อยู่อาศัย
ที่นั้งที่นอน ที่ทำหน้าที่การงานของ
พระพุทธเจ้า ก็จะได้ชอบแผ่นดินกันมากขึ้น ก็
จะชอบนั่งนอนยืนเดินบนแผ่นดินมากขึ้นกว่าที่
จะไปอยู่ในวิมานบนสวรรค์ซึ่งได้แต่ความหลง
มันได้แต่ความหลง ถ้าอยู่บนดินอย่างนี้ก็ได้สติ
ปัญญา ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เพราะว่าจิตใจมัน
ไม่หลงในสิ่งใดๆ

ขอให้ใช้ประโยชน์จากการนั่งบนดินอย่างนี้
และก้ติด... ติดไปในความรู้สึก กลับไปที่อยู่ของ
ตนๆ แล้วก็ให้ระลึกนึกได้อย่างนี้ และเมื่อหย่อน
ก้นลงบนแผ่นดินที่ไหนเมื่อไรก็ได้ ก็ขอให้นึกถึง
เรื่องนี้ว่า แผ่นดินนี้เป็นที่ตั้งอาศัยของสัตว์ผู้มี

ชีวิตทางด้านร่างกาย เป็นที่รองรับพระพุทธรูปเจ้า
ผู้ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน อยู่กลางดิน
สอนกลางดิน นิพพานกลางดิน จนตลอดชีวิต
แหละเราจะรู้สึกต่อแผ่นดินในลักษณะอย่างนี้

เอ้า ทีนี้ก็ถือเอาประโยชน์จากความหมาย
นี้ว่า แผ่นดินเป็นที่รองรับสัตว์ทั้งหลายในด้าน
ร่างกายอย่างไร ธรรมะก็เป็นที่รองรับสัตว์ทั้ง
หลายในด้านจิตใจอย่างนั้น ธรรมะรองรับจิตใจ
อย่างไร นี่เป็นสิ่งที่เราจะพูดกัน ถ้าพูดรวบรัดกัน
ที่ก่อนก็ว่า ถ้าไม่มีธรรมะจิตใจมันก็ลงอเวจีไป
เลย ถ้าไม่มีธรรมะรองรับไว้แล้วจิตใจมันก็ตกลง
อเวจีไปเลย คำนี้ก็ไม่ต้องอธิบายนักก็ได้ว่า อเวจี
มันหมายถึงชื่อของนรก นรกชนิดที่ร้อนแรงที่สุด
อเวจี แปลว่า ไฟที่ไม่มีเปลว ไฟถ่านที่แดงแล้วก็
ไม่มีเปลว มันร้อนมาก อเวจี หมายความว่าอย่าง

นั้น

ถ้าไม่มีธรรมะรองรับ จิตใจนี้มันก็เป็นไปตามอำนาจของอวิชชา ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในที่ทุกหนทุกแห่ง เมื่อไม่มีความรู้นั้นแหละคือมีอวิชชา ไร้สภาพที่ไม่มีวิชชานั้นแหละคืออวิชชา เมื่อไรจิตนี้ไม่มีความรู้มันก็มีสภาพอยู่ในอวิชชา อวิชชาก็เป็นเหตุให้โง่ ให้ทำผิด ให้หลงรักที่น่ารัก ให้หลงโกรธที่น่าโกรธ หลงกลัวที่น่ากลัว หลงเกลียดที่น่าเกลียด มันเป็นคนโง่ถึงขนาดนี้ มันก็เลยได้แต่มัวหลงรัก หลงโกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวง เป็นต้น ร้อนทั้งนั้นเลย นี่เพราะไม่มีธรรมะมันจึงมาหลงอยู่ในสิ่งเหล่านี้ จนเกิดอารมณ์ร้ายเหล่านี้ ที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ ความคิดที่ผิดที่เลวร้ายก็เรียกว่า กิเลส ได้รู้สีกผลของกิเลสก็คือ ความ

ทุกซ์ คนธรรมดาจึงมีแต่กิเลสและความทุกซ์
อย่างนี้ เพราะไม่มีธรรมะรองรับ นั่นแหละคือ
มันจมลงในนรก ร้อนที่สุดก็เรียกว่าอเวจี นรก
มีชื่อมากมายหลายอย่างแหละ แต่รวมความ
แล้วเป็นความทุกซ์เพราะความร้อนทั้งนั้นแหละ
ร้อนกันหลายๆ อย่าง

ทีนี้จะมีธรรมะเป็นเครื่องรองรับจิตใจ
เหมือนแผ่นดินเป็นเครื่องรองรับร่างกายนะได้
อย่างไร มันก็ต้องรู้เรื่องธรรมะ นับตั้งแต่รู้ความ
หมายของคำคำนี้ รู้ตัวจริงของคำคำนี้ รู้จักใช้สิ่ง
สิ่งนี้ให้เป็นประโยชน์ โดยชื่อโดยความหมาย
ของชื่อ ธรรมะก็แปลว่าสิ่งที่มันทรงตัวเองอยู่ได้
ธรรมะ ตัวหนังสือแปลว่า **สิ่งที่ทรงตัวเองอยู่ได้**
ถ้ามันเป็นประเภทที่เป็นสังขตะหรือสังขาร มัน
ก็ทรงตัวเองอยู่ได้ด้วยการหมุนเวียน มัน

หมุนเวียน ทรงตัวเองอยู่ได้ด้วยการหมุนเวียน
เหมือนของที่หมุนตัว มันก็ทรงตัวเองอยู่ได้ และ
ก็... มันก็สามารถทรงสิ่งอื่นไว้ได้ด้วย เช่นเดียวกับ
กับแผ่นดินทรงร่างกาย ธรรมชาติทรงจิตใจ เมื่อมี
ธรรมชาติเป็นเครื่องทรงแล้วมันก็ไม่ตกต่ำ มันก็
ทรงตัวอยู่ได้ แต่ถ้าเราดูให้มันมากกว่านั้น ที่เป็น
วิทยาศาสตร์ให้มากกว่านั้นไม่ใช่ตัวหนังสือ
ธรรมชาติคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือทุกเรื่องทุกสิ่ง
ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ จึงพบว่า ธรรมชาติคือธรรมชาติ
ทั้งหลาย ธรรมชาติคือกฎของธรรมชาติที่มีอยู่ใน
ธรรมชาตินั้นๆ ธรรมชาติคือหน้าที่ที่ชีวิตนี้จะต้อง
ปฏิบัติตามกฎของธรรมชาตินั้นๆ แล้วธรรมชาติคือ
ผลที่จะออกมาจากหน้าที่ เลยได้ความหมายตั้ง
ชื่อความหมาย

ถ้ารู้จักธรรมชาติในลักษณะอย่างนี้เรียกว่ารู้

โดยความหมาย จะเห็นได้ว่ามันหมายถึงทุกสิ่ง
ไม่ยกเว้นอะไรเลย ธรรมชาติทั้งหลายในสากล
จักรวาล ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมก็ดี เป็นนามธรรมก็
ดี พุทธสมัยใหม่หน้อยกว่าเป็นฟิสิกส์ก็ดี เป็น
เมตาฟิสิกส์ก็ดี มันล้วนแต่เป็นธรรมชาติ เป็น
ธรรมชาติ สักว่าเป็นธรรมชาติ มันก็เรียกว่าธรรม
ในความหมายที่ว่าสิ่งทรงตัวมันเองอยู่ได้ **ธรรมะ
คือตัวธรรมชาติ** อยู่นอก นอกตัวคนนี่โลกนอก
ตัวคน ถ้าอยู่ในตัวคนก็ทุกอย่างที่ประกอบเป็น
ตัวคนนี่ก็เป็นธรรมชาติ ทั้งกาย ทั้งใจ ทั้งสิ่งที่
รู้สึกแก่จิตใจ ทั้งปฏิกิริยาเคลื่อนไหวของกาย
ของใจ ก็เรียกว่าธรรมชาติ

ที่นี้มันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ใน
ธรรมชาตินั้น ธรรมชาติทั้งหลายจึงเป็นไปตาม
กฎ ธรรมชาติเป็นรูปธรรมข้างนอกนี่ก็เป็นไป

ตามกฎของรูปธรรม ธรรมชาติที่เป็นจิตใจที่อยู่ภายในก็เป็นไปตามกฎฝ่ายจิตใจ ดูกันง่ายๆ ก็ที่ตัวบุคคลนั่นเอง เรามีร่างกาย ผม ขน เล็บ ฟันหนัง ที่เรียกว่าอาการสามสิบสอง หรือเท่าไรก็ตาม นี่เป็นฝ่ายร่างกาย มันก็มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ ผมขนเล็บฟันหนังเหล่านั้นจึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เช่นความชรา หรือความเปลี่ยนแปลงให้เกิดปฏิกิริยาใดๆ ขึ้นมา ตรงตามกฎของธรรมชาติ นี่เรียกว่ามันมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ ทางจิตใจมันก็มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่ ว่าถ้าคิดอย่างนั้นก็จะมีปฏิกิริยาอย่างนั้น คิดต่อไปอีกอย่างไรจะมีปฏิกิริยาต่อไปอย่างไร

นี่การปรุงแต่งในทางจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้นก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มันก็เลยเกิดมีหน้า

ที่ว่า ใ้ชีวิตนั้นจะต้องปรับปรุงตัวให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ นี่คือน้ำที่ ถ้าไม่ทำหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ชีวิตนี้ก็ตายแตกสลาย ไม่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติในเรื่องกินอาหาร ในเรื่องการต่อสู้โรคภัยไข้เจ็บ ในเรื่องการบริหารกาย หรืออะไรต่างๆ เมื่อมันไม่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้ว ใ้ชีวิตนั้นต้องแตกสลาย คนก็เป็นอย่างนั้น สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนั้น ต้นไม้ต้นไถ่ก็เป็นอย่างนั้น มันต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงเกิดเป็นหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด ว่าเขาจะต้องกระทำทุกอย่างให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วก็จะ得有ชีวิตอยู่ เรียกว่าหน้าที่ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ

ธรรมะในความหมายนี้สำคัญที่สุด คือ

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ท่านทรงสั่งสอนเรื่องหน้าที่ เด็กๆ ได้รับคำสั่งสอนในโรงเรียน ธรรมะแปลว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ไม่ได้บอกว่าสอนอย่างไร เด็กมันก็ยังไม่รู้จักธรรมะนั้นแหละ ถ้าสอนเด็กๆ รู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนเรื่องหน้าที่ ว่าจะต้องประพฤติกระทำให้ถูกต้องเพื่อรอดชีวิตอยู่เป็นข้อแรก ครั้นรอดชีวิตอยู่ก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ดีให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไป จนบรรลุมรรคผลนิพพาน

เป็นอันกล่าวได้ว่าการทำให้บรรลุนิพพานนั้นเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะต้องไปถึงให้ได้ ถ้ามนุษย์ไปถึงไม่ได้ก็ว่าไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ นี่ขอให้พิจารณาข้อนี้กันให้มากสักหน่อย ว่าเกิดเป็นมนุษย์ทั้งที่ มันไม่ได้

รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ ไม่มีใครต้อง
ตำหนอก มันก็รู้สึกด้วยตัวเองว่าเสียชาติเกิด ใ
มนุษย์ที่มันเกิดมาไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์
ควรจะได้รับ มันเสียชาติเกิด ไม่ต้องมีใครมาตำ
หนอกมันเห็นอยู่ในตัว ทุกคนจะมองเห็นอยู่ใน
ตัวว่ามันไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

ถ้าในเรื่องทางวัตถุมันก็เจริญในทางฝ่าย
วัตถุ มีกินมีใช้ผาสุกสบายไป นี่มันเรื่องวัตถุครึ่ง
เดียว ในเรื่องจิตใจมันจะต้องให้ดีที่สุดที่มนุษย์
ควรจะได้รับ คือว่ามีจิตใจสูง อยู่เหนือความทุกข์
เหนือปัญหา เหนืออะไรทุกอย่างที่มันเป็นความ
ทุกข์ นั่นแหละได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะ
ได้รับ ถ้าแต่ละวันๆ ยังมีความทุกข์ หายใจขัด
อยู่ด้วยความทุกข์ ความขัดใจ แค้นใจไม่มีความ
โปร่งสบาย สงบเย็น สะอาด สว่าง สงบ ไม่มีเลย

นี่มันไม่ได้รับผลในทางจิตใจ มันก็เรียกว่าไม่ได้
รับสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับ

ทีนี้ขอให้รู้ไว้ด้วยว่าธรรมชาติมันจัดมาให้
พอแล้ว ธรรมชาติแท้ๆ มันจัดมาให้พอแล้ว
สำหรับมนุษย์จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควร
จะได้รับ ธรรมชาติมันให้วัตถุ สิ่งของ ร่างกาย
จิตใจ สมรรถนะของร่างกายและจิตใจ สำหรับ
จะใช้ให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ แต่
แล้วไอ้มนุษย์มันเหลวไหลเอง มันไม่ใช่สิ่งนี้ให้
เป็นประโยชน์ ให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควร
จะได้รับ แล้วมันยังโง่ต่อธรรมชาติ มันเอาสิ่ง
เหล่านี้ไปใช้เพื่อกิเลสตัณหาเสียหมด ธรรมชาติ
มันจัดสิ่งนี้ให้มา เพื่อให้มนุษย์เอาไปใช้ในทางที่
จะได้รับประโยชน์ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ
คือมรรคผลนิพพานนั่นแหละ พุดกันตรงๆ

ที่นี้มนุษย์เอาร่างกายและจิตใจไปใช้ผิดๆ
ไปใช้เป็นทาสของกิเลสตัณหา เป็นบ่าว เป็นทาส
ของกิเลสตัณหา แสวงหากามารมณ์ เอาตาหู
จมูกลิ้นกายใจไปแสวงหากามารมณ์ ไม่ได้เอาตา
หูจมูกลิ้นกายใจไปศึกษาธรรมะเพื่อมรรคผล
นิพพาน ก็เรียกว่ามนุษย์นั้นมันกบฏแล้ว มัน
ทรยศต่อความมุ่งหมายของธรรมชาติแล้ว ว่า
ธรรมชาติอันแท้จริงบริสุทธิ์ มันไม่ต้องการให้คน
เอาชีวิตนี้ไปใช้เพื่อกามารมณ์ ต้องการให้คนเอา
ชีวิตนี้ไปใช้เพื่อมรรคผลนิพพาน แต่คนทำไม่ได้
เพราะไม่รู้ ก็ปล่อยไปตามยถากรรม มันก็ไปใช้
เพื่อกิเลสเพื่อกามารมณ์เพราะอวิชชา เต็มไป
หมดในจิตใจของคนเหล่านี้ไม่ได้ศึกษาธรรมะ
ไม่รู้ธรรมะ ไม่รู้ว่าหน้าที่นั้นคืออะไร

อย่างไรว่าแต่ว่าจะปฏิบัติอย่างไร มันไม่รู้ว่า

หน้าที่นั่นคืออย่างไร หน้าที่ที่จะต้องทำอะไร
หน้าที่ที่จะต้องถอนตนขึ้นออกจากความทุกข์นี้
มันก็ไม่รู้ มันก็เลยไม่รู้ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรจึง
จะถอนตนออกมาเสียจากความทุกข์ได้ ดังนั้น
ขอให้เราทั้งหลายยอมรู้ รั้บรู้ว่าธรรมชาติเขาจัด
มาเพื่อให้ดี เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ อย่าเอา
มาถูกละเลยด้วยการเป็นทาสของกามารมณ์เลย นั่น
ก็คือรู้จักธรรมชาติว่าทำอะไรจิตใจมันจะสูงขึ้น
สูงขึ้นไปในทางจิตใจ ขณะอารมณ์ที่เป็นที่ตั้ง
ของกิเลสได้ ในโลกมันเต็มไปด้วยอารมณ์ อัน
เป็นที่ตั้งของกิเลสคือกามารมณ์ เต็มไปหมด
แหละ มีทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทาง
กาย และทางใจเอง เมื่อมนุษย์ไม่รู้ตัวไม่รู้จัก
หน้าที่มันก็ใช้ไปในทางกามารมณ์หมด

ยังอุตส่าห์เรียนรับปริญญาณีเพื่อว่าจะ

ทำงานได้เงินมาก แล้วไปซื้อหาเหยื่อของ
กามารมณ พวกเรียนปริญญานี้ ปริญญาชั้นไหน
ก็ตามในโลกนี้มันเรียนเพื่อมีรายได้มาก แล้วเอา
เงินไปซื้อหาเหยื่อของกามารมณเพื่อให้ตัวเอง
เป็นทาสของกามารมณ มันก็หัวเข้าไปเป็นทาส
ของกามารมณ มันยื่นคอเข้าไปในบ่วงของ
กามารมณ มันก็เลยเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องไม่ได้
เพราะการศึกษามันสอนผิด คือว่าไม่สมบูรณ์ จะ
ว่าผิดที่เดียวก็ไม่ได้ มันถูกชนิดที่ไม่สมบูรณ์

การศึกษาในโลกตั้งแต่อนุบาลขึ้นถึง
มหาวิทยาลัยสูงสุด มันสอนกันแต่เรื่องหนังสือ
กับวิชาชีพเท่านั้น อักษรศาสตร์มันก็เพื่อให้
ฉลาดได้เพียงให้สะดวกได้ วิชาชีพก็เป็น
เทคโนโลยีหาประโยชน์ทั้งนั้นแหละ ก็เรียกว่า
วิชาชีพ สอนกันแต่หนังสือกับวิชาชีพ สองเรื่อง

เท่านั้นนะ อีกเรื่องไม่ได้สอน คือเรื่องว่าจะเป็น
มนุษย์อย่างไรให้ถูกต้อง นั้นไม่ได้สอน ประเทศ
ใหญ่ๆ ที่มันนำโลก มันก็สอนกันเพียงเท่านั้น
แหละ สอนเพียงสองอย่าง ประเทศไทยประเทศ
เล็กๆ ก็ไปตามกันเขา ก็เรียนอย่างที่ประเทศ
ใหญ่ๆ มันมีอยู่อย่างไร นี่ไปรับปริญญาามันก็
สอนกันได้แค่นั้น มันเลยเป็นการศึกษาหมาทาง
ด้วนกันทั้งโลกเลย

การศึกษามีลักษณะเป็นหมาทางด้วน
เพราะไม่มีส่วนที่สามที่ว่า รู้จนกระทั่งว่าเป็น
มนุษย์กันอย่างไร มันรู้แต่หนังสือและรู้แต่
วิชาชีพ ไม่รู้ว่าจะเป็นคนมนุษย์กันอย่างไร นี่จึงเรียก
ว่ามันด้วน เหมือนกับหมาทางด้วน ไม่น่าดู ไม่
สมบูรณ์ หรือพระเจดีย์ยอดด้วน มันก็ไม่น่าดู มัน
ไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นเรามาแสวงหาส่วนที่ยังขาดกัน

อยู่ นี้ มาเติมกันให้สมบูรณ์ ที่เป็นพระนี่ก็ดี ที่เป็น
ฆราวาสนั้นก็ดี เพื่อมาหาความรู้ทางธรรมะไป
เติมส่วนที่มันยังขาดอยู่นั้นแหละให้สมบูรณ์

ถ้าพูดตรงๆ ก็ว่า การที่มาแสวงหาธรรมะ
นี้ มันก็คือการต่อหางหมาที่มันยังหางด้วนอยู่ให้
สมบูรณ์ คุณมาหาธรรมะไปใส่ให้เต็ม ให้เป็นการ
ศึกษาที่ไม่ด้วนไม่ขาด นี่ก็นับว่าโชคดี โชคดีมาก
ไอ้คนที่เรียนเพียงสองอย่างแล้วไม่สนใจที่เรียน
ธรรมะ มันก็เป็นหมาหางด้วนตามการศึกษาทาง
ด้วนไปจนตายนั้นแหละ นี่ถ้าว่ามันตื่น มันรู้ มัน
มาหาธรรมะ มาต่อให้การศึกษาสมบูรณ์มันก็จะ
พ้นความด้วน มันจะกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
ทำให้ได้รับประโยชน์เต็มที่ทั้งทางวัตถุและทาง
จิตใจ

อย่าลืมนะ เรามีทั้งร่างกายและจิตใจ ถ้า

เราสมบูรณ์แต่ทางร่างกายก็เป็นมนุษย์ครึ่งเดียว
เท่านั้นแหละ ต่อเมื่อสมบูรณ์ทางจิตใจด้วยจึง
จะเป็นมนุษย์ครบทั้งสองส่วน เป็นการดีแล้ว
ที่มาแสวงหาส่วนที่มันยังขาดอยู่นี้ ใสให้สมบูรณ์
อาตมาก็ขออนุโมทนาในการทำนี้ ยินดีต้อนรับ
ท่านทั้งหลายที่อุตสาหมาเพื่อแสวงหาส่วนที่ยัง
ขาดนี้ อาตมาก็พยายามที่จะช่วยเหลือ สนอง
ความประสงค์อันนี้สุดความสามารถที่จะทำได้
ดังนั้นจึงขอให้มันพบกันอย่างถูกต้อง คือได้รับ
ประโยชน์ทางธรรมะนี้กลับไปจริงๆ อย่าสักว่า
มาเที่ยวทัศนاجر

ทัศนاجرนั้นมีหลายอย่างนะ ขอโอกาสพูด
กันเสียตอนนี้เลยว่ามีหลายอย่างทัศนاجر
ทัศนاجرบ้าง บอๆ หากความเพลิตเพลิตก็ไม่ได้
มีอะไรดีขึ้น ไม่ได้มีอะไรดีขึ้น ทัศนاجرหาความ

ผลิตเพลินนี่ก็อย่างหนึ่ง ทักษาจรอีกอย่างหนึ่ง
ก็หาบุญของคนบ้ำบุญ ที่จริงบุญไม่ต้องไปหา
ที่ไหนหรอก มันสร้างกันได้จากร่างกายนั้นแหละ
แต่นี้คนมันบ้ำบุญ มันไปเที่ยวๆ ให้เปลืองให้
เหนื่อยให้ยุ่งยากลำบากแล้วก็ไม่ได้บุญอะไร
มากมายคุ้มค่า นี่แหละมันทักษาจรของคนบ้ำ
บุญ นี่ทักษาจรอย่างที่สามนี้ อยากจะพูดว่า
ทักษาจรหาธรรมะ หาความรู้ทางธรรมะ คือไป
ในที่ที่จะให้ได้รับความรู้ทางธรรมะได้ธรรมะ
ทักษาจรหาธรรมะ ทักษาจรของคนบ้ำสนุก
อย่างหนึ่ง ทักษาจรของคนบ้ำบุญนี้อย่างหนึ่ง
ทักษาจรของคนหาความรู้ซึ่งบ้ำไม่ได้ เพราะ
ความรู้มันไม่ได้ทำให้บ้ำ มันทำให้ฉลาด มันบ้ำ
ไม่ได้ นี่การทักษาจรหาธรรมะนั้นแหละเหมาะ
สมสำหรับพุทธบริษัท พุทธบริษัทควรจะ

ทัศนจักรเพื่อประโยชน์อย่างนี้

ถ้าท่านทั้งหลายทำอย่างนี้ ก็เป็นที่น่า
อนุโมทนาของเทวดาและมนุษย์ที่มีความรู้
พระพุทธเจ้าก็จะทรงสรรเสริญ แต่ถ้าทำอย่าง
บ้าบุญ ทำอย่างพิธีรีตอง ทำอย่างสนุกสนาน
ไม่มีใครสรรเสริญหรือกนออกจากคนชนิด
เดียวกัน คือคนบ้าๆ บอๆ เหมือนกันมันจะ
สรรเสริญ ถ้ามีสติปัญญา เป็นสัตบุรุษ เป็น
บัณฑิต เป็นอริยบุคคล จะไม่สรรเสริญทัศนจักร
บ้าๆ บอๆ แบบนั้น

ที่นี้เราก็สังเกตเห็นมาเป็นเวลา ๒๐-๓๐ ปี
แล้ว วัดนี้สร้างมา ๔๐ ปี แล้ว มีอะไรที่จะแจก
จ่ายเป็นธรรมะนี้ตั้ง ๒๐-๓๐ ปี สังเกตเห็นว่า
คนมาเที่ยวนี้ส่วนมากมาเที่ยวเล่นหาความ
เพลิดเพลิน ไม่สนใจในธรรมะที่จะเป็นประโยชน์

เขาไม่สนใจตัวธรรมะที่เราจะให้ ข้อนี้ก็น่าเห็นใจ
แหละที่ว่ามันเอาไม่ได้ มันโง่เกินไปฟังธรรมะ
ไม่รู้เรื่อง ฟังธรรมะสักหน่อยหนึ่งก็ลุกขึ้นสะบัด
ก้นไปแล้ว มันฟังไม่รู้เรื่อง มันมีอยู่ทุกๆ ไปนี้ ฟัง
ธรรมะไม่ได้ถึงครึ่งมันก็ลุกขึ้นสะบัดก้นไปแล้ว
ไอ้คนที่มันทนอยู่ได้น่ะหมายความว่าฟังรู้เรื่อง
มันจึงทนฟังอยู่ได้จนจบ ก็รู้ธรรมะเต็มตามที่ควร
จะได้รับ แต่ว่ามีน้อย ปีนี้ได้ยิน... สำนวนแล้วว่า
มีคนมาเที่ยวหกเจ็ดหมื่นคน คงจะได้รับธรรมะ
ไปไม่กี่ร้อยคน ก็เรียกว่าร้อยต่อหนึ่ง เลยต้อง
เขียนรูปภาพไว้ที่หัวตึกนั้น^๑ ว่าคนที่ไม่ยอมรับ
ลูกตา วิ่งกลับไปหัวขาดเป็นฝูงๆ เลย คนที่
ยอมรับลูกตา เอาลูกตาไปได้มีสองสามคน นี่มัน
เป็นเสียอย่างนี้

---

๑ โรงมหรสพทางวิญญาน

ไอ้ธรรมะที่จะเป็นประโยชน์สูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใดนี่กลับไม่สนใจ สนใจแต่ความสนุกสนานเล็กๆ น้อยๆ ของตน เป็นความเพลิดเพลิน แล้วก็ชนิดที่หลอกกว่าเป็นบุญ ได้เพลิดเพลินได้สนุกสนาน ได้พอใจ แล้วก็เรียกกันว่าบุญ บุญอย่างนี้มันจะทำให้เมา จนกลายเป็นคนเมาบุญบ้าบุญ มันจะยิ่งกว่าเก่านะ คือมันไม่ปกติ **ขอให้สนใจคำว่า ธรรมะ ดีกว่าคำว่า บุญ**

คำว่าบุญ เมาได้ คำว่าธรรมะ เมาไม่ได้ ไปคิดดูเถอะ ไปสนใจให้จริงๆ เอะ ธรรมะยิ่งสนใจ จะยิ่งหายเมา ยิ่งสนใจยิ่งหายเมา คำว่าบุญ ยิ่งสนใจจะยิ่งเมา เมาบุญ เมาสวรรค์ เมาอะไรคือไปในทางเมาทั้งนั้นแหละ สรุปลงแล้วมันก็เมากามารมณ์นั้นแหละ ไอ้ทำบุญไปสวรรค์นั้นแหละมันเต็มไปด้วยความเมากามารมณ์ สวรรค์

ควรจะถูกใช้เป็นเหมือนกับว่าเครื่องมือ สำหรับ
จะเป็อกามารมณฺ์ และก็มุ่งไปนิพพาน อย่างนั้น
ถูกแหละ สวรรค์นั้นก็เป็ความเพลิตเพลิต มี
กามารมณฺ์เป็ความมุ่งหมาย ถ้าเมื่อได้เสวยถึง
ขนาดนี้แล้วก็ขอให้รู้ว่าไอนี้มันหลอกทั้งนั้นเว้ย
ไม่เอากับมันอีกแล้ว มีจิตใจน้อมไปเพื่อนิพพาน
เหนืออำนาจของกามารมณฺ์ และความงอ้ความ
หลงอย่างอื่นโดยประการทั้งปวง

นี่ธรรมะทำให้จิตใจหลุดพ้นไปจากสิ่ง
ล่อลวงผูกมัดทั้งหลาย เราต้องถึงให้ได้อย่าให้
เสียชาติเกิด ว่าธรรมชาติสร้างเรามาสำหรับให้
ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วเรามา
เหลวไหลเสียเอง มางอ้เสียเอง มาทำผิดเสียเอง
มันไม่ได้แล้วจะไปโทษใคร จะไปหวังพึ่งการ
ศึกษาก็ยังเป็นหมาหางด้วนอย่างนี้อยู่เรื่อยไป

คุณต้องหาเติมเอาเองในส่วนที่ตัวเองนะ อย่าให้มันตัวเองอยู่ให้มันเต็มเสีย นี่ศึกษาหาธรรมะให้เพียงพอ จะค่อยๆ รู้ธรรมะ ค่อยๆ มีธรรมะ ใช้ธรรมะให้เป็นประโยชน์ รู้จักดำรงจิตใจไว้ในสถานะที่ถูกต้องทั้งวันทั้งคืนไม่เกิดความทุกข์

เอ้า ก็มาถึงว่า จิตใจนี้ต้องการความถูกต้องของธรรมะ มาช่วยหล่อเลี้ยงไว้เป็นจิตใจที่ไม่มี ความทุกข์ทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนั้นเราจึงนิยามความหมายของคำว่าธรรมะ ว่าความถูกต้องของมนุษย์ ธรรมะคือข้อปฏิบัติเพื่อความถูกต้องของมนุษย์ เพื่อจะไม่เป็นทุกข์ทั้งกลางวันและกลางคืน และก็เจริญยิ่งขึ้นไปจนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพาน อยู่เป็นสุขด้วยกันทุกคนที่มีธรรมะในโลกนี้ เหมือนกับว่ามันตั้งสหกรณ์ก็ได้ ร่วมกันอยู่ในโลกนี้ ร่วมกันประพฤติ

กระทำสิ่งสิ่งหนึ่งซึ่งจะได้รับผลร่วมกัน คือมี
ความสุขทั้งกลางวันและกลางคืน เรียกว่า
สหกรณ์ธรรมะตามพระพุทธประสงค์ การทำ
อย่างนี้เป็นการทำตามพระพุทธประสงค์

ขอให้ทุกคนรู้จักพระพุทธเจ้าให้ยุติธรรมสัก
หน่อย อย่าเอาไว้เป็นเครื่องอ้อนวอนขอร้องใน
สิ่งที่ต้องการ ทางกิเลสตัณหา ให้รู้จัก
พระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ที่ประสงค์จะให้ทุกคนทุก
ชีวิตรอดจากความทุกข์ ท่านจึงตรัสว่า ธรรม-
วินัยคือศาสนานี้มีอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่
มหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์ นี่ความประสงค์
ของท่าน ให้ธรรมวินัยหรือศาสนานี้มันมีอยู่ใน
โลกนี้เพื่อประโยชน์ความสุขทั้งแก่เทวดาและ
มนุษย์ คือทั้งแก่คนที่สบายดีแล้วในทางวัตถุ คือ
พวกเทวดา และคนที่ยังไม่สบายทางวัตถุ คือ

พวกมนุษย์ คือคนยากจนยังต้องอาบเหงื่อ ก็รวมถึงสัตว์ในนรกด้วย สัตว์ในนรกรยังทนทรมาณมาก รับผลของความผิดพลาดทนทรมาณมาก มนุษย์นี้ก็ทนทรมาณอยู่ตามสมควร ยังเรียกว่าต้องอาบเหงื่อ แต่ถ้าประสบความสำเร็จในการทำงานเป็นเทวดาแล้วก็ไม่รู้จักเหงื่อ ท่านกล่าวไว้อย่างนี้ว่า เทวดาไม่รู้จักเหงื่อ ถ้าเหงื่อมันออกมาปรากฏแก่เทวดาตัวไหน เทวดาตัวนั้นจะต้องตาย คือจุดนี้เป็นข้อความที่เขียนไว้ในบาลี

เหตุให้จิตใจของเทวดามีหลายอย่าง อย่างหนึ่งระบุว่า พอมีเหงื่อ เพราะมีเหงื่อ ก็หมายความว่าทำผิดแล้ว ทำผิดแล้ว มันจึงมีเหงื่อออกมาได้ แสดงว่าไม่ทำความถูกต้องในการมีชีวิต อย่างคนร่ำรวยมั่งมีเป็นนายทุนในบัดนี้ เขาเรียกว่าเป็นพวกไม่รู้จักเหงื่อ ลองทำ

ผิดเหวี่ยงออกมาคือความล้มละลาย คือมันทำผิด
ในเรื่องนั้น ท่านตรัสว่า ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่
เทวดาและมนุษย์ ก็หมายความว่าแก่คนทุก
พวกในโลกในจักรวาลนี้ไม่ยกเว้นพวกไหน มัน
กำลังรู้จักเหวี่ยงก็ตาม มันกำลังไม่รู้จักเหวี่ยงก็ตาม
ทุกคนก็ได้รับประโยชน์จากธรรมะนี้

และยังทรงตรัสในทำนองขอร้องว่า เธอทั้งหลาย
จงสืบอายุธรรมวินัยนี้ไว้ในโลกนี้ เพื่อ
ประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์ ข้อนี้
แสดงว่าธรรมะนั้นก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่
เทวดาและมนุษย์ แต่ว่าต้องช่วยกันสืบไว้ ช่วย
กันสืบไว้ให้บริษัททั้งหลายทั้งสี่ ทั้งภิกษุภิกษุณี
อุบาสกอุบาสิกา นี้ช่วยกันสืบอายุธรรมวินัยนี้ไว้
ในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและ
มนุษย์ ก็ต้องเป็นหน้าที่ของเราทุกคน แม้ท่าน

ทั้งหลายผู้นั่งฟังก็รู้ไว้เถอะว่า พระพุทธเจ้าทรง
พระประสงค์ ว่าให้ช่วยกันสืบอายุของธรรมะ
หรือศาสนาไว้เพื่อประโยชน์แก่คนทั้งหมด
ฉะนั้นอย่ามาคิดว่าเรามาศึกษาธรรมะนี้เพื่อ
ประโยชน์แก่เราคนเดียว อย่างนี้มันไม่ถูกหรอก
และไม่ถูกตามพระพุทธประสงค์ด้วย เรามี
ประโยชน์คนเดียวอยู่คนเดียวในโลกมันอยู่ไม่ได้
หรอก ป่วยการ ขอให้มีความถูกต้องแก่ทุกคนใน
โลก และทุกคนคนในโลกมีธรรมะ แล้วอยู่กัน
เป็นผาสกทั้งโลก

โลกนี้มันเจริญด้วยวัตถุผิดกับสมัยพุทธกาล
สมัยพุทธกาลเจริญด้วยจิตใจ เจริญด้วยธรรมะ
ก็จริง แต่ความสะดวกสบายทางวัตถุนั้นไม่มี นี่
พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในสมัยที่ความเจริญ
ทางวัตถุยังไม่ค่อยจะมี เรียกว่าท่านไม่มีรถยนต์

ท่านไม่มีเรือบิน ท่านไม่มีอะไรชนิดที่จะอำนวยความสะดวก และก็ไม่สนใจกับเรื่องทางวัตถุ พระพุทธเจ้าไม่มีรองเท้า ไม่มีมุ้ง ไม่มีชั้นล้อม ไม่มีอะไรเหล่านี้ ท่านไม่สนใจกับเรื่องทางวัตถุเลย ครั้นพุทธกาลแม้จะรู้จักทำส้วมซึมใช้ก็ไม่มี มีแต่ส้วมธรรมชาติธรรมดาที่เหม็นอุ้ไปหมด เพราะมันไม่เจริญก้าวหน้าในทางวัตถุ เดียวนี้ในโลกนี้มันเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ คุณก็ดูเอาเอง การกิน การอยู่ การอาบ การถ่าย การแต่งตัว การรักษาโรค อะไรมันวิเศษเจริญ การบำรุงบำเรอก็มี เครื่องบันเทิง เครื่องประเล้าประโลมใจเหลือประมาณ เรื่องยานพาหนะก็เหลือประมาณ อย่ว่าจะไปกันแต่ในโลกเลย นอกโลก นู้นก็ไปได้ ยังจะไปโลกอื่นกันอยู่แล้ว เขาออกจากเชียงใหม่ตอนเข้ามาฉันทเพลที่นี้ การ

คมนาคมเป็นอย่างนี้ เรียกว่าทางวัตถุมันเจริญ
เหลือประมาณ แต่ทางจิตใจเสื่อมลงๆ ไม่เหมือน
ครั้งพุทธกาล

ครั้งพุทธกาลก็พูดสรุปความว่าเจริญด้วย
อารยธรรมทางจิตใจ อารยธรรมทางจิตใจ หรือ
วัฒนธรรมทางจิตใจ มี *civilization* มี *culture*
มีอะไรทางจิตใจ เป็นยุคเจริญทางจิตใจ พอมา
ถึงยุคนี้ไม่มีทางจิตใจแต่มีในทางวัตถุ มี
อารยธรรมทางวัตถุ ที่นี้มันก็ไม่มีความรู้ที่จะ
ควบคุมไอ้สิ่งเหล่านี้ สิ่งเหล่านี้มันก็หลอกก็
หลอนให้คนในโลกมัวเมาในรสอร่อยทางวัตถุ
มันก็เกิดความเห็นแก่ตัว แล้วมันก็อิจฉาริษยาผู้
อื่นขึ้นมาทันที ระวังให้ดี ไอ้ความอร่อยในอะไร
มันจะทำให้อิจฉาริษยาผู้อื่นในเรื่องนั้นนะ ฉะนั้น
คุณรู้สึกไว้เถอะว่า อร่อยในสิ่งใดสิ่งนั้นจะเป็น

มูลเหตุให้อิฉฉาริชยาผู้อื่นในเรื้องนั้น

เพราะความอิฉฉาริชยาเกิดขึ้นแล้วไม่ต้อง
สงสัยหรอก คือความวินาศ ความริษยานะคือสิ่ง
ที่ทำโลกให้วินาศ บาลีก็มีว่า *อรติ โลกนาสิกกา*
-ความริษยาทำโลกให้ฉิบหาย ซึ่งเห็นอยู่เดี๋ยวนี
ที่เขาอิฉฉาริชยากันไม่ยอมกันเขาก็รบกันไป
เรื่อย รบกันไปเรื่อย ไม่เอออวยกันได้เพราะ
ความอิฉฉาริชยา ความเห็นแก่ตัว ยังต้องรบกัน
ต่อไป และบางทีจะต้องรบกันถึงขนาดสูงสุด ว่า
ตายกันทีเดียวครึ่งโลกหรือหมดทั้งโลกก็ไม่แน่
เพราะเขาเตรียมอาวุธไว้ในลักษณะที่ว่า กดปุ่ม
แก็กเดียวมันจะส่งอาวุธไปทำลายล้างกันตั้งครึ่ง
โลก มันมาถึงขนาดนี้แล้ว นี่ถ้าธรรมะมาช่วย
ไม่ทันเวลามันก็จะเป็นอย่างนั้นจริง ถ้าฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งที่เขาคอยจ้องกันอยู่อย่างนี้ มันเกิด

ผลอตัวขึ้นมาบังคับไม่อยู่ มันปล่อยอาวุธไปก่อน อีกฝ่ายหนึ่งก็โต้ตอบกลับมา โต้ตอบกลับไปโต้ตอบกลับมา คนก็ตายกันไปครึ่งโลกเป็นอย่างน้อย เอาละเป็นอันว่า ถ้าธรรมะมากก็คุ้มครองโลกไว้ได้ ถ้าธรรมะไม่มาโลกนี้จะต้องวินาศเพราะความอิจฉาความริษยา อันเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว

ที่เราอิจฉาริษยากันเป็นส่วนบุคคล ความหึงหวงส่วนบุคคล มันก็มาจากความหลงในความเอรีตอระอยของสิ่งนั้นจากสิ่งนั้น ความหึง หรือความหวง หรือความอิจฉาริษยากันส่วนบุคคลแท้ๆ มันก็มาจากรสอระอยที่เกิดมาจากสิ่งนั้น เพราะคนมันโง่มันหลงตกเป็นทาสของความเอรีตอระอยนั้นซึ่งเรียกว่ากามคุณทั้งนั้นเลย จะอระอยทางตา อระอยทางหู อระอยทางจมูก อระอย

ทางลื่น อร่อยทางผิวหนัง อร่อยทางจิตใจก็เรียก
ได้ว่ากามคุณทั้งนั้น เมื่อหลงใหลในสิ่งนั้นแล้วก็
เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวแล้วก็อิจฉาริษยา ก็ทำไป
ตามความอิจฉาริษยาก็เป็นทุกข์กันหมด

แล้วมันน่าสงสารที่ไอ้คนริษยานั้นแหละ
เป็นคนทนทุกข์ก่อน อย่าได้ไปกล้าอิจฉาริษยา
ใครนะ พออิจฉาริษยาเขาเท่านั้นแหละ คนนั้น
แหละเป็นทุกข์ก่อน คนที่ถูกอิจฉาริษยายังไม่รู้
เรื่องก็มี อย่างที่เรียกว่าเขาไม่รู้เรื่องอะไรเลยว่า
ใครอิจฉาเขา เขาก็ไม่มีทุกข์อะไร ไอ้คนที่คิด
อิจฉาใครเป็นทุกข์ทันที เมื่อคิดอิจฉาริษยา และ
ก็เป็นทุกข์ตลอดไป จะริษยาสำเร็จหรือไม่สำเร็จ
ไอ้คนนั้นก็ เป็นทุกข์ตลอดไป นี่ทำตัวเองให้วินาศ
ทำตัวเองให้วินาศ นี่ถ้ามันริษยาสำเร็จ ไอ้ผู้อื่นก็
วินาศ มันก็เลยวินาศทั้งสองฝ่ายไม่มีอะไรดี ไม่มี

อะไรเหลือ นี่อิฉาทำให้โลกฉิบหายกันใน
ลักษณะอย่างนี้ โลกภายในก็ตาม โลกภายนอก
ก็ตามมันวินาศเพราะความริษยาในลักษณะ
อย่างนี้

ถ้ามีธรรมะมันควบคุมความเอร็ดอร่อยได้
ไม่หลงในความเอร็ดอร่อย ถ้ามีธรรมะไม่หลงใน
ความเอร็ดอร่อยทุกชนิด ไม่ว่าจะทางหู ทางตา ทาง
ลิ้น ทางจมูก ทางกาย ทางใจ ไม่หลง เมื่อไม่หลง
ก็ไม่เห็นแก่ตัว เมื่อไม่เห็นแก่ตัวก็ไม่อิจฉาริษยา
ใคร ก็อยู่กันด้วยมิตรภาพ ความรักเพื่อนเกิดแก่
เจ็บตายด้วยกัน แก่กันและกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น นี่
ธรรมะมันเป็นความถูกต้อง สำหรับให้มนุษย์อยู่
กันอย่างผาสุก สมตามความหมายของคำว่า
มนุษย์ ซึ่งแปลว่า ใสสัตว์ที่มันมีจิตใจสูง สัตว์ที่
มันมีจิตใจต่ำไม่ใช่มนุษย์ แต่ว่าในร่างกายของ

มนุษย์มีสัตว์จิตใจต่ำก็ได้นะ พุดง่าย ๆ ว่าร่างกาย
เป็นคนแต่จิตใจเป็นสัตว์เดรัจฉานก็มีอยู่มากนะ
ไม่ได้เอาร่างกายเป็นหลัก อยู่ที่ว่าจิตใจมันต่ำ
หรือจิตใจมันสูง ดังนั้นขอให้รีบมีธรรมะเสียเร็วๆ
จิตใจมันจะได้สูง มันจะสมกับที่ว่าเป็นมนุษย์
- สัตว์มีจิตใจสูง สูงคือเหนือความทุกข์ เหนือเหตุ
ให้เกิดทุกข์

เหนือน้ำท่วมนะ ถ้ามันสูงมันก็เหนือน้ำ
ท่วม น้ำนี้มันคือความทุกข์โดยตรง หรือเหตุให้
เกิดความทุกข์ คือกิเลสโดยตรง กิเลสท่วมทับไม่
ได้ความทุกข์ท่วมทับไม่ได้ จิตใจนั้นเป็นจิตใจ
ของมนุษย์ที่ถูกต้อง ที่ว่าธรรมชาติมันได้สร้างมา
ดีแล้วสำหรับให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์
ควรจะได้รับ พุดกันง่าย ๆ ก็คือเป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์ เป็นมนุษย์สมบูรณ์ ไม่เป็นมนุษย์ครึ่งๆ

กลางๆ เป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ถึงที่สุดของความ
เป็นมนุษย์ คือมีจิตใจอยู่เหนือความทุกข์โดย
ประการทั้งปวง แล้วก็เป็นอย่างนี้ด้วยกันทุกคน
และทุกหมู่บ้าน ทุกประเทศ และก็ทั้งโลก เป็น
โลกมนุษย์ที่มีจิตใจสูงเหนือปัญหาและความ
ทุกข์โดยประการทั้งปวง

ขอให้คนแต่ละคนเป็นมนุษย์กันก่อนเถิด
ท่านทั้งหลายทุกคนแต่ละคนๆ เป็นมนุษย์กัน
ก่อนเถิด แล้วในครอบครัวของท่านก็จะเป็น
ครอบครัวมนุษย์ มีจิตใจสะอาด มีจิตใจสว่าง มี
จิตใจสงบ ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวแห่ง
มนุษย์ แล้วหมู่บ้านนั้นทุกครอบครัวเป็นมนุษย์
หมู่บ้านนั้นเป็นหมู่บ้านแห่งมนุษย์ ประเทศชาติ
นั้นก็ประเทศมนุษย์ โลกนั้นก็โลกของ
มนุษย์ไม่ใช่โลกสัตว์นรก เราจะช่วยกันได้มากถึง

อย่างนี้ นะ โดยอาศัยธรรมะเป็นเครื่องมือ ให้
มนุษย์แต่ละคนได้รับประโยชน์ของการที่เกิด
เป็นมนุษย์ ไม่เป็นหมัน ไม่เกิดมาเป็นหมัน สิ่ง
ต่างๆ คุณสมบัติต่างๆ ที่ธรรมชาติมอบให้มา
สำหรับจะเป็นมนุษย์สูงสุดนั้นเราได้ใช้กันอย่าง
ถูกต้องแล้ว และก็ใต้เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์
โดยแท้จริง

นี่มันขึ้นอยู่กับธรรมะ ถ้ามีธรรมะก็ทำได้
อย่างนั้น ถ้าไม่มีธรรมะก็ทำไม่ได้ ดังนั้นจึงพูดได้
เลยว่าธรรมะเป็นของคู่กันกับมนุษย์ พอขาด
ธรรมะเมื่อใดความเป็นมนุษย์มันก็ไม่มี อย่าง
ที่เราชอบพูดกันว่าไอ้คู่ชีวิตของมนุษย์นั่นก็คือ
ธรรมะ พอไม่มีธรรมะมันก็ไม่เป็นมนุษย์ พอมี
ธรรมะมันก็เป็นมนุษย์ ชีวิตนั่นก็เป็นชีวิตที่
ประเสริฐที่สุดเพราะว่ามีธรรมะ จงเอาธรรมะ

เป็นคู่ชีวิตเถิด แม้คู่ชีวิตผัวเมียเป็นต้นนี้ก็ต้องมี
ธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะแล้วคู่ผัวเมียนั้นก็จะเป็น
สัตว์ที่กัดกันตลอดเวลา เพราะมันไม่มีธรรมะ ถ้า
มันมีธรรมะแล้วก็เป็นคู่ผัวเมียที่มีธรรมะที่อยู่กัน
อย่างมนุษย์ สร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์ และ
เป็นเพื่อนเดินทางไปในิพพานด้วยกันเร็วๆ นี่มัน
มีธรรมะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตทุกรูป
แบบ ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ตั้งแต่คลอด
จากท้องแม่เติบโตไปจนกว่าจะตายเข้าโลง ต้อง
มีธรรมะทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ

ต้องมีธรรมะทุกชนิดแห่งการงาน ไม่ว่าจะ
ทำการงานชนิดไหน จนพูดได้ว่ำนับตั้งแต่คน
ขอทานไปถึงมหาจักรพรรดิแหละ เป็นขอทาน
อยู่ เป็นกรรมกรอยู่ เป็นคนเหน็ดเหนื่อยอยู่ เป็น
พ่อค้า เป็นชาวนา เป็นอะไรแม้กระทั่งเป็นผู้

ปกครอง เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นกษัตริย์ กระทั่ง
เป็นมหาจักรพรรดิ ทุกชนิดของการทำงานต้อง
ประกอบไปด้วยธรรมะ ตามสมควรแก่การงาน
นั้นๆ แล้วมันก็เลื่อนขึ้นไปทุกทีๆ เป็นขอทาน
ต้องมีธรรมะของคนขอทาน เป็นกรรมกรก็ต้อง
มีธรรมะของกรรมกร ชาวไร่ชาวนามีธรรมะของ
กสิกร พ่อค้ามีธรรมะของพ่อค้า ข้าราชการมี
ธรรมะของข้าราชการ นักปกครองนักการเมือง
เป็นต้น ก็มีธรรมะของนักปกครองนักการเมือง
เป็นเจ้าเป็นนาย เป็นมหาจักรพรรดิ ก็ต้องมี
ธรรมะ พอขาดธรรมะนั้นมหาจักรพรรดิก็จะ
หล่นปึกหัวลงในนรกเหมือนกัน ไม่ต้องสงสัย

นี่ขอให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่
เรียกว่าธรรมะอย่างนี้ก็จะไม่เสียทีที่เป็นพุทธ-
บริษัท ทุกเรื่องมันไปรวมอยู่ที่จิตใจ ดำรงจิตใจ

ถูกต้อง ควบคุมจิตใจถูกต้อง นั้นแหละก็จะมี
ธรรมะได้ตามสัดส่วน หรือตามความสามารถ
ของแต่ละคนๆ นี้เรื่องดำรงจิตใจอย่างไรวุฒินั้นเป็น
เรื่องใหญ่ยืดยาว ไม่อาจจะมาพูดในเวลาที่เหลือ
อยู่ไม่กี่นาทีนี้แล้ว เลยไม่พูด เอาไว้พูดคราวหลัง
จะบอกให้รู้ก่อนว่าทุกอย่างมันรวมอยู่ที่จิตใจ
ความผิดความถูกรวมอยู่ที่จิตใจ ความสุขความ
ทุกข์รวมอยู่ที่จิตใจ ร่างกายนี้ก็ขึ้นอยู่กับจิตใจ
ตัวชีวิตก็ขึ้นอยู่กับจิตใจที่มันถูกต้อง จิตใจที่มัน
ถูกต้อง แล้วมันก็จะดีหมดแหละ ชีวิต ร่างกาย
จิตใจ ความรู้สึกสุขทุกข์ การเป็นการอยู่ทุกอย่าง
มันก็จะถูกต้อง มีลักษณะแห่งความเป็นมนุษย์
ที่เป็นมนุษย์ในระดับสูงสุด

ขอให้ท่านทั้งหลายมองเห็นธรรมะ และ
มุ่งหมายที่จะมีธรรมะเป็นเครื่องดำรงตน ใน

ฐานะเป็นสิ่งสูงสุดที่พระพุทธองค์ก็ทรงเคารพ
เป็นพระเป็นเงรทั้งที ถ้าไม่รู้ว่พระพุทธเจ้าทรง
เคารพธรรมะแล้วเป็นคนโง่ที่สุด เป็นพระเป็น
เงรทีโง่ทีสุด ถ้าไม่รู้ว่พระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ
ธรรมะ ข้อนี้พระองค์ตรัสเองเมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ
พอตรัสรู้แล้วก็ตั้งปัญหาขึ้นมา เป็นปัญหาเกิด
ขึ้นมา ประวัติกว่า เป็นผู้ตรัสรู้สมบูรณ์แล้วจะ
เคารพอะไร เพราะว่าอยู่โดยไม่มีทีเคารพนั้นไม่
สมควร ท่านทบทวนไปมา ทบทวนไปมา ก็ต้อง
เคารพธรรมะที่ตรัสรู้ันั้นแหละ ธรรมะที่ตรัสรู้
มันตรัสรู้เรื่องทีประเสริฐทีสุดทีดับทุกข์ของ
มนุษย์ได้ หรือทีเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาก็เพราะ
ธรรมะนั้น ดังนั้นพระองค์จึงทรงเคารพธรรมะ
แล้วก็ประกาศเป็นอุทาน ฟังเองพูดเองว่
พระพุทธเจ้าในอดีตก็เคารพธรรมะ พระพุทธเจ้า

ในอนาคตก็เคารพธรรมะ ดังนั้นแม้พระพุทธเจ้า
ในปัจจุบันนี้ก็เคารพธรรมะ เอาธรรมะเป็นสิ่งที่
สูงสุดเหนือสิ่งใด

ธรรมะคือเรื่องธรรมชาติ ธรรมะคือเรื่องกฎ
ของธรรมชาติ ธรรมะคือเรื่องหน้าที่ตามกฎของ
ธรรมชาติ ธรรมะคือเรื่องผลอันเกิดจากหน้าที่
นั่นคือตัวธรรมะ เป็นหลักเกณฑ์ของธรรมชาติที่
ทุกคนจะต้องเคารพแม้แต่พระพุทธเจ้า

ทีนี้พระองค์ยังตรัสต่อไปที่ควรจะสนใจ
เนื่องกันว่า ร่างกายนี้ไม่ใช่ตถาคต ธรรมะคือ
ตถาคต ผู้ใดเห็นธรรมะผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา
ผู้นั้นเห็นธรรมะ จะเห็นแต่ร่างกายนี้จับฉวยอยู่
นี้ไม่ชื่อว่าเห็นตถาคต ต่อเมื่อเห็นธรรมะจึงชื่อ
ว่าเห็นตถาคต แม้ลับหลังก็ได้ แม้จะยาวนานมา
ถึงบัดนี้สองพันห้าร้อยกว่าปีแล้ว ถ้าเห็นธรรมะ

ก็เห็นองค์ตถาคต ไม่เสียเปรียบคนที่เกิดเมื่อครั้ง
พุทธกาล เดินสวนทางกับพระพุทธเจ้ากลางถนน
อยู่มันก็ไม่รู้จักพระพุทธเจ้าอย่างนี้ก็มี ดังนั้นจะ
รู้จักพระพุทธเจ้าโดยร่างกายนั้นเป็นไปได้ นี่
ก็รู้จักพระพุทธเจ้าโดยธรรมะ **เห็นธรรมะคือ
เห็นตถาคต เห็นตถาคตคือเห็นธรรมะ** เรียกว่า
ร่างกายของพระธรรม ธรรมกาย พรหมกายนี้
เป็นชื่อของตถาคต พอเห็นธรรมะในลักษณะ
ครบถ้วนก็เรียกว่าเห็นตถาคต เรื่องธรรมะมี
อย่างนี้

จึงขอให้กำหนดกันไว้ที่หนึ่งก่อน ว่าธรรมะ
นั้นเกิดกลางดิน เตี้ยวันนี้มานั่งกลางดินเป็นที่เกิด
ของธรรมะ ถ้าไม่เกิดธรรมะนั้นก็เป็นความผิด
ของเราเองจะไปโทษธรรมะไม่ได้ ธรรมะเกิด
กลางดินเราก็มานั่งกลางดิน แล้วถ้ายังไม่เกิด

ธรรมะอีกมันก็เป็นความผิดพลาดของเราเอง ให้
สนใจกันเสียใหม่ ขอบนั่งกลางดิน พินิจพิจารณา
สิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงแล้วก็จะเห็น
ธรรมะ ให้ธรรมะเป็นเครื่องมือสำหรับทำให้
ความมนุษย์ของเราได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควร
จะได้รับ มิฉะนั้นก็ต้องเรียกว่าเสียชาติเกิด ไม่
ต้องมีใครมาด่า ด่าตัวเองก็แล้วกัน เมื่อไม่ได้รับ
สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับก็เรียกว่ามันเสีย
ชาติเกิด ก็ด่าตัวเองได้

ธรรมะคือความถูกต้องของความเป็น
มนุษย์ ไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ทุกชั้นทุก
ตอนแห่งวิวัฒนาการ ตั้งแต่คลอดจากท้องแม่
จนกว่าจะตายเข้าโลง ทุกชนิดหน้าที่การงาน
นับตั้งแต่คนขอทานจนไปถึงมหาจักรพรรดิ แต่
ละพวกๆ ต้องมีธรรมะเหมาะสมกับสถานะแห่ง

ต่นๆ เรามีธรรมะแล้วก็จะเกิดความเข้าใจถูกต้อง จะรักเพื่อนมนุษย์ว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย กันทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่ยกเว้นผู้ใด จึงไม่มีความเห็นแก่ตน เมื่อไม่เห็นแก่ตนมันก็อิฉฉาริชยาใครไม่ได้ มันยอมรับทุกคนว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย ก็ช่วยกันสุดความสามารถที่จะให้แต่ละคนนั้น เป็นอยู่ด้วยธรรมะ สงบเย็นอยู่ด้วยธรรมะมีชีวิต ชนิดที่เย็น สม่กับที่เป็นมนุษย์มีจิตใจสูง กิเลส ท่วมทับไม่ได้ มันไม่มีความร้อนแล้วมันก็ต้อง เย็น ถ้าใครยังมีความร้อนมันก็คือไม่มีธรรมะ ไม่ได้รับประโยชน์จากความเป็นพุทธบริษัท

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลายคงจะได้รู้จักสิ่งที่ เรียกว่าธรรมะเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน ผมไม่ได้พูด อวดดี หรือจะให้อวดดีหน่อยก็ได้ ก็อวดว่า ผม ได้พูดในสิ่งที่พวกคุณไม่เคยได้ยินไม่มากก็น้อย

ละ ถ้าให้อวดดีก็จะอวดอย่างนี้ ผมได้พูดเพิ่มเติม
สิ่งที่คุณไม่ได้ยิน แล้วก็อวดต่อไปว่า ไอ้คำพูด
เหล่านี้เอาไปใช้ประโยชน์เถิด มันจะมี
ลักษณะเหมือนกับต่อหางสุนัขที่มันยังด้วนอยู่
ให้มันเต็ม เรืองมันก็จะจบ เพราะมันมีความเต็ม
มันสมบูรณ์

บุคคลที่เต็มแห่งความเป็นมนุษย์เขาเรียก
ว่า พระอรหันต์ ในบาลีก็มีเรียกแต่ไม่เอามาพูด
กัน เรียกกันว่า เกพลี เกพลี - มีความเต็ม พวก
ฝรั่งเสียอีกมันจะรู้ดีกว่าเรา เขาแปลคำว่า
อรหันต์ พระอรหันต์ว่า *The man perfected*
คือมนุษย์ที่เต็มแล้ว เขารู้ว่าเป็นพระอรหันต์คือ
ความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์ เพราะว่ามีธรรมะ
เต็มตามที่ควรจะมี ขอให้สิ่งนี้เป็นจุดหมายปลายทาง
เป็นเป้าหมาย แล้วเราก็เดินไปตามนั้น

ขอให้ท่านสำเร็จประโยชน์ในการเดินไปตาม
ทางนั้นแล้ว มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตรีกาล
เทอญ

ขอยุติการบรรยายในวันนี้.

เมื่อตะแคงเข้าที่ดินก็ให้นึกถึงธรรมะ
เมื่อศึกษาธรรมะรู้ธรรมะก็ให้นึกถึงแผ่นดิน
ว่าจะได้เป็นที่ตั้งที่อาศัยแห่งชีวิต ให้เป็นอยู่เป็นปกติ
แล้วก็มีความเจริญงอกงามไปตามแบบนั้น
คือเป็นที่ตั้งที่อาศัยได้จริง

สมทบพิมพ์ ๘ บาท

5 5 0 0 0 0 1 0 1 6 9 3 2